

vargonų nuotraukoje matyti prospekto skyduose likę įrašai *Laudate Dominum in chordis et organo* (kairiajame skyde) ir *Soli Deo Honor Et Gloria Anno Domini 1808* (dešiniajame skyde). Tai leidžia manyti, kad panašaus teksto būta ir kitų vargonų skyduose. Šių įrašų turinys beveik analogiškas įrašams Sedos, Dapšionių ir Skarulių bažnyčių vargonų kartušuose, pavyzdžiui, įrašas kairiajame Sedos vargonų skyde *LAUDATE DOMINUM in Chordis et ORGANO Psalmus 105*, dešiniajame – *SOLI. D.E.O. Honor Laus et GLORIA*, įrašas kairiajame Dapšionių vargonų skyde *Laudate Dominum in cordis et organo psalmus CL*, dešiniajame – *Soli Deo Homes [!] Et Gloria* (šie įrašai Dapšionių bažnyčios vargonuose XX a. pabaigoje buvo uždažyti, apie juos žinoma iš 1967 m. darytos nuotraukos).

Be kartušų su herbais ar kitais įrašais XVIII a. 9 deš.–XIX a. pr. vargonų prospektų centrinėje dalyje dažnai aptinkamas Apvaizdos akies simbolis: trikampė akis kamuolinių debesų apsuptyje ir iš jos sklindantys auksaspalviai spinduliai. Tai matyti, pavyzdžiui, Joniškėlio, Sedos, Gaurės, Notėnų, Pivašiūnų, Dapšionių, Vaiguvos, Kantaučių, Lėno bažnyčiose. Itin supaprastinto pavidalo Apvaizdos akies simbolis puošia XIX a. pirmos pusės vargonus Židikų ir Mosėdžio bažnyčiose Žemaitijoje: čia vaizduojamas tik apskritas spinduliuojančios saulės skydas su ją perimetru juosiančiais ilgais spinduliais, o debesų, Apvaizdos akies motyvų nebėra, be to, Mosėdžio vargonų saulės centre įrašyta Kristaus monograma *JHS*. Apvaizdos akies simbolis daugiausia buvo naudojamas provincijos, ypač Žemaitijos, bažnyčių vargonuose. Vilniaus ir jo apylinkių bažnyčių vargonuose šio ikonografinio motyvo neaptikta, išskyrus XIX a. pr. sukurtus Armoniškių bažnyčios vargonus – čia Apvaizdos akis įkomponuota apskrito debesies fone, išorėje apjuosta ilgais saulės spinduliais.

Klasicistinė vargonų prospektų puošyba (XVIII a. 9 deš.–XIX a. I p.)

Klasicistinėje vargonų prospektų puošyboje rokikinės puošybos pagrindas – medžio drožiniai – vis dažniau keičiamas tapybiniais elementais. Tai ant medinių skydų nupiešti ornamentai, kuriais plokštumoje buvo išgaunama tūrinės drožinių erdvės iliuzija. Ne vienuose klasicistiniuose Lietuvos vargonuose aptinkami šoniniai sparnai ar vamzdžių viršūnes aklinais dengiančių skydelių detalės tėra paprasti mediniai skydai, ant kurių nutapyti rokokinių drožinių ornamentai. Tai matyti viename vėlyviausių klasicistinių pavyzdžių – 1839 m. sukurtų Žemalės bažnyčios vargonų prospekto sparnų ir sparnelių skydų formoje ir plokštuminėje ornamentų tapyboje arba kiek anksčiau sukurtų Žalpių bažnyčios

63 pvz. Viršuje: Vėžaičių bažnyčios vargonų kartušas; dešinėje: prospekto su kartušu rekonstrukcija

vargonų prospekto priekiniame skyde, kurio plokštumoje nutapyta muzikos instrumentų kompozicija. Tikėtina, kad tapyti ornamentai buvo ir Apytalaukio, Spirakių, Eigirdžių bei Nevarėnų bažnyčių vargonų prospektuose: čia vamzdžių viršūnes dengia dažyti medžio skydai ir / arba figūriniai medžio pjaustiniai (tarsi drožinių pusgaminiš) (48 iliustr.), kurie, remiantis analogais, galėjo būti ištapyti ornamentais kaip, pavyzdžiui, Žemalės ar Adakavo bažnyčių vargonuose. Aptariamuose klasicistiniuose vargonuose yra ir daugiau plokštuminės puošybos elementų. Pavyzdžiui, į Žemalės vargonų skydinius tapytus kartušus panašus Eigirdžių bažnyčios vargonų kartušo sprendimas. O štai Adakavo ar Ukrių bažnyčiose vargonų rėmo priekį dengė skydas su nupiešta prospekto imitacija (Adakavo bažnyčioje skydas šiuo metu yra nuimtas ir stovi atskirai už vargonų prie bažnyčios galinės sienos, Ukrių vargonų skydas sandėliuojamas bažnyčios palėpėje, 49, 50 iliustr.).

Įdomios reljefinės ornamentikos klasicistiniai herbiniai kartušai su užuolaidėlėmis ir gėlytėmis puošia Vidsodžio (prospekto centre) ir Vaiguvos bažnyčių vargonų viršū. Į juos panašūs Sedos ir Joniškėlio bažnyčių prospektų kartušai. Klasicistinėmis vazomis papuošti Apytalaukio ir Vėžaičių bažnyčių vargonų skydiniai centriniai kartušai. Vėžaičių vargonų kartušas šiuo metu nuimtas nuo prospekto, jis buvo aptiktas greta vargonų ant dumplių (rekonstruotas vargonų prospekto vaizdas su centrinio bokšto viršuje pritvirtintu kartušu pateikiamas 63 pvz.). Analogiškos vazos šiuo metu puošia Vidsodžio bažnyčios vargonų

cokolio apatinę dalį (tikėtina, kad perkeliant vargonus į Vidsodžio bažnyčią, vazos buvo atskirtos nuo kartušų, įmontuotų šoninių bokštų viršuje).

Dapšionių, Šeduvos, Rozalimo, Gaurės, Pivašiūnų ir Vidsodžio bažnyčių vargonų prospektuose įkomponuotos konsolės taip pat vazos formos. Pivašiūnų bažnyčios vargonų konsolės yra nuimtos: šoninės konsolės pakabintos bažnyčios viduje ant piliorių, o prie šiek tiek perdarytos centrinės konsolės pritvirtintas kryžius su Nukryžiuotuoju.

Tarp klasicistiniams Lietuvos vargonams būdingo supaprastinto dekoravimo pavyzdžių išsiskiria iki 1812 m. sukurti Simno bažnyčios vargonai. Jų prospekto centre stovi į arfą pasirėmęs karalius Dovydas, šonuose ant voliutinių sparnelių pasodinta sparnuotų angeliukų pora. Unikali ir centrinių laukelių puošyba – tai augalinių motyvų fone įkomponuota fantastinių gyvūnų (drakonų) pora. Išraiškingos prasižiojusių drakonų figūros apipintos draperijų juostomis, į augalų lapus transformuojasi drakonų sparnai, o drakonų uodegos susuktos į voliutas (51 iliustr.). Tai nepaprastai įdomus ir meniškai bene vertingiausias prospekto puošybos klasicizmo stiliumi pavyzdys Lietuvoje, tačiau šie vargonai nepriskirtini Vilniaus vargondirbystės mokyklai.